

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора наук з державного управління,
професора, професора кафедри обліку, аналізу і оподаткування
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Приходька Ігоря Павловича

на дисертаційну роботу **Ісмаїлова Алтана Ігбалогли** на тему
«Обґрунтування стратегії розвитку територіальних громад в центральних
регіонах України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з
галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Обґрунтування актуальності вибору теми дослідження

Представлена до опонування дисертація Ісмаїлова Алтана Ігбалогли присвячена вирішенню актуального наукового завдання щодо розробки та удосконалення теоретико-методичного забезпечення та практичних рекомендацій щодо вибору стратегічних напрямів розвитку територіальних громад Центрального регіону України.

Актуальність вибору теми дисертації зумовлена необхідністю формування дієвих підходів до стратегічного управління територіальним розвитком в умовах трансформації соціально-економічного середовища, посилення диференціації між територіями, обмеженості ресурсів та зростання вимог до результативності публічного управління. Територіальні громади в сучасних умовах виступають базовим рівнем забезпечення соціально-економічного розвитку територій, мобілізації місцевих ресурсів, підтримки підприємницької активності, створення робочих місць та формування сприятливого середовища для інвестицій і реалізації інноваційних проєктів. Водночас відмінності у ресурсному потенціалі, економічній структурі, рівні інфраструктурного забезпечення, інвестиційній привабливості та здатності громад ефективно використовувати наявні можливості зумовлюють необхідність диференційованого підходу до

формування стратегій їх розвитку.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах теперішніх викликів для регіонального та місцевого розвитку України, коли територіальні громади мають одночасно забезпечувати стійкість соціально-економічної системи, ефективно використовувати обмежені фінансові, трудові та матеріальні ресурси, підтримувати функціонування місцевої економіки та створювати передумови для довгострокового зростання. За таких умов традиційні підходи до стратегічного планування, що ґрунтуються переважно на загальних характеристиках території, потребують розвитку в напрямі більш глибокої ідентифікації внутрішніх проблем, визначення конкурентних переваг та виявлення перспективних напрямів концентрації ресурсів.

Центральні регіони України мають значний потенціал для формування осередків економічного зростання завдяки поєднанню промислового, аграрного, трудового, інфраструктурного та підприємницького потенціалу. Проте наявність ресурсів сама по собі не гарантує високої результативності розвитку територіальних громад. Важливим науковим і практичним завданням є визначення тих громад, які можуть виступати точками економічного зростання, а також встановлення механізмів концентрації та ефективного використання їх потенціалу. Це потребує застосування сучасного аналітичного інструментарію, зокрема кластерного підходу, який дає змогу виявити типологічно близькі територіальні громади, визначити спільні проблеми та потенційні напрями міжмуніципальної і міжтериторіальної взаємодії.

Важливим напрямом реалізації такого підходу є використання інструментів стимулювання підприємницької, інвестиційної та інноваційної активності, серед яких особливе місце мають посідати індустріальні парки. Їх розвиток здатний сприяти концентрації виробничих ресурсів, залученню інвестицій, створенню нових робочих місць, розвитку коопераційних зв'язків між підприємствами та формуванню нових центрів економічної активності. У зв'язку з цим актуальним є обґрунтування таких стратегічних напрямів розвитку територіальних громад, які базуються не лише на оцінюванні їх поточного стану,

а й на визначенні перспективних моделей просторової організації економічної діяльності та механізмів перетворення територіального потенціалу на реальні результати соціально-економічного розвитку.

Зважаючи на викладене вище, можна визначити тему дисертації Ісмаїлова А. І.огли, яка пропонує комплексне вирішення проблеми ідентифікації проблем економічного розвитку громад регіону та визначення територіальних громад як точок економічного зростання із застосуванням кластерного підходу шляхом створення індустріальних парків актуальною та стратегічно важливою для подальшого розвитку публічного управління та адміністрування.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію Ісмаїлова Алтана Ігбалогли виконано в межах наукових досліджень Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, зокрема за такими науково-дослідними роботами. НДР «Формування системи управління регіональними ринками теплової енергії» (№ д. р. 0121U113542), у рамках якої здобувач визначив специфіку господарських відносин в енергетиці та напрями її реформування з урахуванням потреб економіки та промисловості, змін в її організації тощо, а також сформував характеристику діючих виробників і постачальників теплоенергії та визначив їх впливна регіональний розвиток. НДР «Домінанти економічного та інфраструктурного структуроутворення резилієнтності якості життя населення України в умовах зовнішніх загроз (в рамках комплексного проекту «Домінанти структуроутворення резилієнтності якості життя населення України в умовах зовнішніх загроз») (№ д. р. 0125U001420), особистий внесок здобувачу у яку полягає вдослідженні сутності поняття «резильєнтність» та особливостей його аплікації відносно різних об'єктів дослідження – економіки країни, регіонів, територіальних громад, якості життя населення тощо, а також дослідженні зміни фокусів у вивченні резильєнтності внаслідок шоків і криз, викликаних війною з російською федерацією.

Отже, дисертаційна робота пов'язана із науково-дослідними роботами Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, а

наукові здобутки Ісмаїлова А. І. огли включені в наукові звіти установи, що підтверджує актуальність та наукову цінність дисертації.

3. Характеристика дисертації, основних наукових положень, висновків і рекомендацій

Представлена до опонування дисертація є цілісною, логічно побудованою працею, загальний обсяг якої становить 255 с. Роботу проілюстровано 48 таблицями та 47 рисунками. Робота має логічно вивірену структуру: вступ, три розділи, висновки, список джерел зі 192 найменувань та 5 додатків.

В роботі поставлено та досягнуто мету - розробити теоретико-методичне забезпечення та практичні рекомендації щодо вибору стратегічних напрямів розвитку територіальних громад Центрального регіону України. Для досягнення визначеної мети здобувачем вирішені дев'ять взаємопов'язаних наукових і науково-практичних завдань.

У першому розділі дисертації здійснена ідентифікація особливостей і проблем економічного розвитку Черкаської області, зокрема визначено такі проблеми, як аграрно-сировинна спеціалізація економіки регіону, продовження деіндустріалізації економіки, розрив між наукою і виробництвом, втрата робочої сили та людського капіталу, інституціональна слабкість регіональної політики. В цьому ж розділі обґрунтовано методичний підхід до визначення територіальних громад як точок економічного розвитку; розроблено структурно-аналітичну модель територіально-демографічного потенціалу та фінансової спроможності громад; обґрунтовано попередній склад точок економічного зростання Черкаської області та визначено, що кластерний підхід виконує інтегруючу функцію в стратегії розвитку територіальної громади.

У другому розділі узагальнено світовий досвід створення і розвитку індустриальних парків та доведено, що вони мають потенціал стати каталізатором відновлення та модернізації промисловості України, проте лише за умов комплексного підходу поєднання ефективного законодавства, фінансової підтримки інфраструктури, професійного управління, підготовки кадрів та екологічно орієнтованих стратегій. Доведено, що для України необхідною є

адаптація кращих практик з урахуванням національних особливостей: розширення ролі муніципалітетів і регіональних агентств в ініціюванні парків, створення прозорих процедур реєстрації та управління; розвиток професійних керуючих структур і державно-приватного партнерства. Проведено глибокий аналіз законодавчого регулювання та системи стимулів створення і розвитку індустріальних парків в Україні та розроблено стратегічні рекомендації щодо вдосконалення законодавства України зі створення індустріальних парків.

Третій розділ дисертації присвячений оцінці ефективності створення індустріальних парків і обґрунтуванню стратегічних напрямів економічного розвитку територіальних громад Черкаської області. У цьому розділі здобувачем розроблено методичний підхід до оцінки ефективності створення індустріальних парків у регіонах України; здійснено оцінку ефективності створення індустріальних парків у територіальних громадах Черкаської області та інших регіонах України; обґрунтовано стратегічні напрями економічного розвитку територіальних громад Черкаської області на основі просторової моделі регіонального кластера, яка складається з трьох рівнів: ядра, операційного поясу і регіонального рівня, на території яких розміщуються відповідні учасники кластера. Визначено, що у якості якірних підприємств кластерів з переробки зерна в Черкаській області можуть виступити великі агрохолдинги або агрокомпанії, що розташовані на території регіону та вирощують сільськогосподарську продукцію, здобувачем визначено перелік територіальних громад, де доцільно розмістити індустріальні парки з ядром кластера переробки зерна.

Теоретичне підґрунтя роботи складають фундаментальні положення класичних і сучасних теорій регіонального розвитку, зокрема концепції полюсів зростання, ендогенного розвитку територій, та кластерного підходу, а також системний підхід до аналізу соціально-економічних процесів на рівні територіальних громад. В ході роботи над дисертацією здобувач довів свою здатність критично аналізувати надбання різних теорій та застосовувати їх для вирішення власних науково-практичних завдань.

Застосований методичний інструментарій продемонстрував здатність здобувача висувати й доводити або спростовувати наукові гіпотези й ефективно вирішувати поставлені згідно з метою дослідження завдання. Зокрема здобувачем було використано такі загальнонаукові та спеціальні методи, як аналіз і синтез, структурно-логічний аналіз, економіко-статистичний аналіз та порівняння, матричне позиціонування, групування, анкетування й експертне опитування, методи визначення вагових коефіцієнтів (пряме ранжування, бальна оцінка), інтегральна (адитивна) згортка часткових показників, кластерний аналіз, графічний та монографічний метод. Використаний інструментарій свідчить про широку наукову ерудицію автора та відповідає вимогам до вирішення складних наукових проблем.

Інформаційна база дисертації є репрезентативною й складається зі статистичних даних Державної служби статистики України та регіонів, даних з реєстру індустріальних парків Міністерства економіки, сільського господарства та довкілля України, даних сайтів «Децентралізація» і Clarity Project, матеріалів науково-практичних конференцій, інтернет-ресурсів і досліджень та публікацій здобувача.

Представлені у роботі висновки розкривають наукові здобутки здобувача, узгоджуються із поставленими завданнями та метою й розкривають науково-практичну складову поданих рекомендацій, що робить їх цінними для підвищення ефективності державних управлінських рішень щодо визначення стратегічних напрямів економічного розвитку територіальних громад Центрального регіону України.

Таким чином, дисертація Ісмаїлова А. І. є системною науковою працею, написаною із використанням коректного наукового інструментарію. Робота містить обґрунтовані та достовірні наукові положення та цінні наукові та науково-практичні результати.

4. Найважливіші наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертаційна робота Ісмаїлова А. І. демонструє високий рівень ґрунтовності представлених наукових результатів, що дозволило досягти

поставленої мети - розробити теоретико-методичні засади і практичні рекомендації щодо обґрунтування стратегічних напрямів економічного розвитку територіальних громад Центрального регіону України.

Здобувачем розвинуто методичний підхід до ідентифікації територіальних громад регіону, що мають територіально-демографічний потенціал та фінансову спроможність стати точками економічного розвитку.

Розвинуто методичний підхід до оцінки ефективності створення індустріальних парків на території громад, що враховує такі важливі аспекти цього процесу, як логістика, енергоресурси, тип території, керуюча компанія, якірне підприємство, спеціалізація, безпека.

Розвинуто методичний підхід до створення індустріальних парків на базі кластерних утворень, який забезпечує можливість територіальним громадам обґрунтовано визначати профіль (спеціалізацію) індустріального парку з урахуванням фактичної виробничої спеціалізації, ресурсного потенціалу та конкурентних переваг території.

Дістала подальшого розвитку просторова модель побудови регіонального кластера, яка складається з трьох рівнів: ядра, операційного поясу та регіонального рівня, на території яких розміщуються відповідні учасники кластера.

Удосконалено структурно-логічну модель аналізу територіально-демографічного потенціалу фінансової спроможності різних типів громад, що формалізує причинно-наслідковий зв'язок «територіально-демографічні характеристики - тип громади - показники фінансової спроможності громади».

Удосконалено обґрунтування наукового положення щодо впливу територіально-демографічного потенціалу на фінансову спроможність територіальних громад різного типу, що дозволило визначити межі впливу управлінських рішень органів місцевого самоврядування та обґрунтувати необхідність адресної підтримки громад із високим потенціалом, але низькою поточною спроможністю, зокрема через кластеризацію та створення

індустріальних парків.

Удосконалено п'ятирівневу структуру ланцюжка переробки зернових культур у регіоні: від первинного виробництва до циркулярної економіки, з визначенням відповідних продуктів і рівнів доданої вартості, що деталізує глибокі рівні переробки, зокрема крохмально-глюкозну та ферментаційну гілки, та їх маржинальність.

5. Теоретична і практична значущість результатів дисертаційного дослідження

Теоретична й практична цінність представлених в роботі Ісмаїлова А. І. огли наукових результатів полягає в тому, що їх практичне використання дозволяє підвищити рівень наукового обґрунтування заходів щодо вибору стратегічних напрямів розвитку територіальних громад Центрального регіону України.

На емпіричному рівні здобувачем одержано ряд наукових результатів, що стосуються оцінки ефективності створення індустріальних парків; оцінки перспектив та інвестиційної привабливості майданчиків для розміщення індустріальних парків на території регіону; створення індустріальних парків на основі кластерного підходу до розвитку економіки; визначення територіальних громад як точок економічного зростання регіону.

Результати досліджень теоретичного й науково-практичного рівня, одержані здобувачем, впроваджено у діяльність Регіонального відділення Українського союзу промисловців і підприємців у Харківській області (довідка від 19.05.2025 р.) та Савинської селищної військової адміністрації Ізюмського району Харківської області (довідка № 01-09/303 від 30.07.2026 р.).

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Не заперечуючи ґрунтовність та масштабність дослідження, вважаю за необхідне висловити низку критичних міркувань і зауважень, які покликані сприяти подальшому науковому пошуку здобувача.

1. Автор визначив ключові особливості економіки Черкаської області та проблеми її розвитку (с. 36-37). При цьому доцільно було структурувати

представлені переліки проблем та особливостей за часовими інтервалами, наприклад, виділити ті, що сформувалися в довоєнному періоді та під час війни.

2. Автором представлена структурно-аналітична модель територіально-демографічного потенціалу та фінансової спроможності громад (рис. 1.13, с. 38). В роботі слід було пояснити, яким чином визначено характер та спрямованість зв'язків між складовими моделі.

3. У роботі доцільно було більш чітко обґрунтувати рекомендації щодо використання територіальними громадами Черкаської області індійсько-китайської моделі побудови кластерних структур (с. 68-69).

4. Представляючи ґрунтовний аналіз української практики створення і розвитку індустриальних парків (с. 97-120), автору доцільно було б виокремити основні проблеми, що впливають на ефективність функціонування індустриальних парків в різних регіонах України.

5. У роботі досліджено особливості законодавчого регулювання та стимулювання створення і розвитку індустриальних парків в Україні (с. 120-138), але при цьому доцільно було б запропонувати напрями та рекомендації щодо гармонізації законодавства України та ЄС у цій сфері.

6. При викладенні методичного підходу до оцінки ефективності створення індустриального парку слід було пояснити вибір саме таких семи компонент, що характеризують різні аспекти створення та функціонування індустриального парку (с. 162-165).

Усі наведені зауваження мають дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Ісмаїлова А. І. огли.

7. Академічна доброчесність

Аналіз дисертації Ісмаїлова А. І. огли підтверджує дотримання норм академічної доброчесності при її написанні. Наукові результати, висновки та рекомендації, подані у роботі, розроблено здобувачем особисто, а авторський внесок у публікації, виконані у співавторстві, відображено належним чином в переліку опублікованих праць. У роботі не виявлено некоректних ознак запозичень чи інших ознак неправомірного використання результатів інших

авторів без зазначення авторства.

8. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Ісмаїлова Алтана Ігбалогли є одноосібно виконаною науковою працею. Усі наукові результати опубліковано у 13 наукових працях, серед яких 1 стаття в закордонному виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science, 10 статей у наукових фахових виданнях та 3 тези доповідей у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Оформлення дисертації повністю задовольняє вимоги Наказу МОН України від 12.01.2017 № 40.

9. Загальний висновок

Дисертація Ісмаїлова Алтана Ігбалогли на тему «Обґрунтування стратегії розвитку територіальних громад в центральних регіонах України» є самостійною завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, які складають суттєвий внесок у розвиток сучасної науки публічного управління та адміністрування.

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23.03.2016 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 283 від 03.04.2019 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно наказу МОН № 759 від 31.05.2019 р.) та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України №44 від 12.01.2022 р.(із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №507 від 03.05.2024 р.).

Наведені у відгуку дискусійні положення та зауваження суттєво не впливають на теоретичну й практичну значимість одержаних наукових

результатів. Проведене дослідження заслуговує позитивної оцінки, обрана тема дисертації є актуальною, положення наукової новизни, що винесені на захист, мають високий рівень обґрунтованості. Виходячи з цього, дисертаційна робота відповідає усім чинним вимогам щодо присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, а її автор, Ісмаїлова Алтана Ігбалогли, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

професор кафедри обліку, аналізу і оподаткування

Дніпровського державного аграрно-економічного університету

доктор наук з державного управління, професор

Ігор ПРИХОДЬКО

Підпис професора Приходька І. П. засвідчую

начальник відділу кадрів ДДАЕУ

Юлія КАРАМУШКА

